

2021-09-01

Svenska Botaniska Föreningen

Förslag till policy för spridning av växtmaterial i naturliga miljöer

Undertecknade har på uppdrag av Lunds Botaniska Förening tagit del av SBFs policy för spridning av växtmaterial i naturliga miljöer. Vi instämmer till fullo att det behövs en nationell policy kring utsättningar och har inget att erinra mot SBFs motiv till **varför** man vill gynna alternativt undvika insådd av arter i naturen och i stadsmiljöer. Däremot saknar vi tydliga riktlinjer för de metoder som kan bli aktuella och hur man ska säkerställa att kommande utsättningsprojekt verkligen tar hänsyn till de faktorer som påverkar arters genetiska variation och särprägel (antalet insamlade/utplanterade frön, avståndet till källpopulationen, typ av dokumentation, osv). Det måste finnas en transparens och vetenskap i alla utsättningar så att åtgärden blir trovärdig och någorlunda standardiserad. Om det varken finns tydliga regler eller aktörer som utgår ifrån biologisk kunskap bör botaniska föreningar inte ställa sig positiva till insådd av fröblandningar i naturen.

Även om det nämns att försiktighetsprincipen ska gälla vid insamling av fröer för hotade och vanliga arter, hänvisas det inte till något protokoll. Vi föreslår att man följer *Center for Plant Conservation* som redan har en välutvecklad metodik som tar hänsyn till genetiken hos vilda växter:

<https://saveplants.org/best-practices/collecting-seeds-wild-rare-plant-populations/>
<https://saveplants.org/best-practices/importance-representing-genetic-diversity-plant-conservation-collections/>

Länder som redan har ett fungerande program för ex situ-bevarande av kärleväxter har utgått från vetenskapliga institutioner medan man i Sverige har ett antal privata företag som inte behöver följa något regelverk vad gäller genetik och biogeografi. Detta är ett stort problem och vi tvivlar på att man löser problemet genom att be myndigheter och företag utgå ifrån vagt hållna försiktighetsprinciper. Därför tycker vi att SBF bör ställa krav på att Naturvårdsverket (eller någon annan statlig verksamhet, t ex något universitet eller de botaniska trädgårdarna) utvecklar ett nationellt program för ex situ-bevarande och ett system av regionala genbanker som kan användas för framtida utsättningsprojekt.

Det kvarstår många frågor om hur insamling och utsådd ska dokumenteras. Utsåningar kan rapporteras i Artportalen men var ska man lägga information om växtmaterialets ursprung? Försök att återetablera en hotad art på en historisk lokal måste dokumenteras och helst kommuniceras aktivt, inte bara vad gäller materialets ursprung utan också den metodik som används för att samla in och plantera ut materialet.

Vi efterlyser en kommitté som arbetar aktivt med dessa frågor och som följer upp utförda utsättningsprojekt så att metoderna kan utvärderas och utvecklas på bästa sätt.

Utöver dessa generella synpunkter har vi kommentarer på specifika avsnitt (markerade i grönt i bifogad bilaga).

Cassandra Hallman, Stefan Andersson, Åke Svensson

För Lunds Botaniska Förening

BILAGA: SPRIDNING AV VÄXTMATERIAL I NATURLIGA MILJÖER

Inom naturvården har behovet av att så och plantera ut växtmaterial ökat under senare år. Vägrenar sås frekvent med gräsmarksarter, blommande örter sås ut för att gynna pollinerande insekter, hotade arter flyttas vid exploateringar och befintliga förekomster förstärks för att gynna arten i fråga. Det kan vara både arter som fortfarande är relativt vanliga och sällsyntare, kanske hotade arter.

Svenska Botaniska Föreningen är positiv till sådan förstärkning. Det finns dock risker och såväl insamling som utplantering måste göras med stor försiktighet. All spridning av växtmaterial bör **(måste?)** föregås av en riskbedömning (**Riskbedömning av vilken typ? Vem ställer krav på det och till vem skickas denna riskbedömning för granskning/godkännande?**), **dokumenteras** och görs på ett sätt så att den befintliga förekomsten av arten inte hotas. Syftet med utsättningen bör **(ska?)** styra val av växtmaterial och ursprung. Även den geografiska aspekten, var i landet spridningen planeras, bör **(ska?)** påverka vilket växtmaterial som används. Växtmaterial av invasiva arter och främmande arter **ska inte spridas och (får?)** aldrig användas.

För att minimera eventuella negativa konsekvenser bör nedanstående punkter följas:

1. Sprid aldrig en art utanför sitt naturliga utbredningsområde.
2. Använd alltid växtmaterial med svenskt, gärna regionalt **och helst lokalt** ursprung.
3. Använd växtmaterial från ursprungsplatsen vid förstärkning av små och/eller isolerade förekomster.
4. Insamling av växtmaterial ska alltid ske med stor försiktighet och får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid.
5. Vid utplantering/utsådd får man inte skada befintliga floravärden på platsen eller riskera att sprida främmande arter och genotyper.
6. En växtart bör **(ska?)** alltid i första hand bevaras på sin befintliga växtplats.

Tänk också på att:

Rapportera in all utsättning av växtmaterial i naturen på Artportalen (www.artportalen.se). Ange växtmaterialets ursprung i **kommentarsfältet (?)** och rapportera växtplatsen som ej spontan tills arten är etablerad och klarar sig på egen hand. Genom att dokumentera utsättningar så kan resultat följas över tid och gemensam kunskap byggs upp.

Insamling och flytt av fridlysta arter regleras i lag genom Artskyddsförordningen (https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/artskyddsforordning-2007845_sfs-2007-845). I övrigt bör man följa vägledningar från IUCN (<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2013-009.pdf>) och Naturvårdsverket (<https://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/naturvard/vagledning-utsattning-av-vilda-vaxt-o-djurarter-i-naturen-20080522.pdf>) vid spridning av arter, populationsförstärkning och återintroduktion.

Introduktion och spridning av främmande arter riskerar att invasiva arter och genotyper kan komma att sprida sig i det svenska landskapet. Artdatabanken har klassificerat risker för olika arters förmåga att bete sig invasivt (<https://www.artdatabanken.se/arter-och-natur/Dagens-natur/riskklassificering-av-frammande-arter/>). Svensk Botanisk Förening anser att introduktion och spridning av invasiva arter och genotyper bör **(ska?)** förbjudas och befintliga förekomster utrotas eller begränsas i det svenska landskapet. Detsamma gäller arter med risk att bli invasiva.

BESKRIVNINGAR

1. En art ska aldrig spridas utanför sitt naturliga utbredningsområde.

En arts naturliga, geografiska utbredningsområde har påverkats av historiska förhållanden som klimat, altitud och spridningsbarriärer. Utbredningsområdet behöver inte vara sammanhängande utan kan ha större eller mindre luckor. Om arter förs utanför dessa områden finns risk för att livsmiljöerna inte är optimala och spridningsförsöket misslyckas. Det finns även risk för att befintliga ekosystem kan påverkas negativt om en ny art, främmande för platsen, introduceras och i synnerhet om denna beter sig invasivt.

2. Använd alltid växtmaterial med svenskt, gärna regionalt eller lokalt ursprung.

Använd alltid fröer och annat växtmaterial med svenskt ursprung och som uppförökats i Sverige. På så sätt undviker man att sprida genotyper som inte är anpassade till de lokala förhållandena och man minskar risken för att materialet har inblandning av främmande arter och/eller genotyper.

Använd gärna regionalt ursprung på frö och/eller plantor så att lokala anpassningar hos växtmaterialet bibehålls, både för växtförekomsten i sig och för befintliga anpassningar till lokala pollinatörer med mera. I områden med mycket höga floravärden bör växtmaterialet alltid ha ett regionalt och gärna lokalt ursprung.

För att begränsa långväga spridning av växtmaterial använder man sig av begreppet "fröspridningszoner" (seed transfer zones) i en del andra europeiska länder, till exempel Tyskland och Frankrike. Det innebär att frön endast får insamlas, uppföras/odlas och återföras till naturliga miljöer inom avgränsade geografiska områden. Dessa områden är stora till ytan, men vid gränserna är det ändå diskutabelt om frön ändå varit bättre att sprida över gränsen än från andra sidan området. **(Texten bör bli mer konkret här, t ex genom att ange vilka avståndsintervall som dessa "seed transfer zones" motsvarar; det kan vara lättare att ange sådana intervall än områden som ännu är odefinierade för svenskt vidkommande; allt detta förutsätter förstås att det finns ett pålitligt vetenskapligt underlag för dessa "seed transfer zones")**

3. Använd växtmaterial från ursprungsplatsen vid förstärkning av små och/eller isolerade förekomster.

För de arter som endast förekommer på ett fåtal lokaler i landskapet eller med ett fåtal exemplar kan förstärkning vara nödvändig för artens framtida överlevnad. Förstärkning bör då göras med växtmaterial insamlat från den aktuella lokalen. Materialet **kan i vissa fall behövas odlas** upp ex situ för att sedan återföras till ursprungslokalen. På så sätt undviker man potentiellt negativa genetiska effekter genom att introducera skadliga gener **från en inavlad population**. Även etablering på närliggande lokal bör ske med lokalt material. **(eventuell ex situ-odling bör inte ske över många generationer pga risken att materialet anpassar sig genetiskt till odlingsmiljön; och självfallet måste den faktor som orsakade populationens tillbakagång från första början ha eliminerats innan man börjar förstärka den)**

4. Insamling av växtmaterial ska alltid ske med stor försiktighet och får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid.

Insamling av frön eller annat växtmaterial ska alltid föregås av bedömning av populationsstorlek och därefter om populationen kan ta skada av ett uttag. **(Texten missar poängen om att man måste utföra fröinsamlingar på ett vetenskapligt sätt för att fånga upp genetisk variation inom en art och inom en population. Det hänvisar inte till något regelverk och ställer inga krav på insamlingsmetoden, frönas genetiska egenskaper, kravet på dokumentation, vilka metoder som använts, vilka lokaler man samlat frön från, hur många individer man samlat från, osv)** Mängden material som samlas in får aldrig äventyra den ursprungliga förekomstens framtid. Det finns inte heller någon anledning att gräva upp växter i naturen. Är växtarten fridlyst eller omfattas av någon annan typ av skydd ska dispens/tillstånd sökas från beslutande myndighet som oftast är länsstyrelserna. Detsamma gäller om lokalen omfattas av någon form av områdesskydd.

5. Vid utplantering/utsädd får man inte skada befintliga floravärden på platsen eller riskera att sprida främmande arter och genotyper.

Vid utplantering/utsädd är det viktigt att se till att man inte skadar befintliga floravärden på platsen eller att man råkar sprida för platsen främmande arter och genotyper. Vid utplantering och/eller utsädd ska man alltid använda försiktighetsprincipen och aldrig sätta ut växtmaterial som kan komma att skada befintliga floravärden. Har växtmaterialet en tendens att bete sig invasivt bör **(ska?)** man avstå från utsättning.

Utsättning av främmande arter ska aldrig ske i naturliga miljöer och främmande genotyper ska undvikas om möjligt. Främmande genotyper kan vara växtmaterial från ett geografiskt område där anpassningar kan ha skett till en annan livsmiljö. Växtmaterialet riskerar då att inte vara anpassat till platsen ifråga och det kan på sikt försämra överlevnaden i hela populationen. Är man osäker på om en genotyp är främmande bör försiktighetsprincipen gälla och man bör avstå helt från utsättning.

6. En växtart bör alltid i första hand bevaras på sin befintliga växtplats.

Vid artbevarande bör arter i första hand bevaras på sina befintliga växtplatser. Där är livsmiljön sannolikt mest optimal för arten i fråga. Att återskapa naturliga livsmiljöer där såväl abiotiska som biotiska faktorer är

de rätta för en viss art är både svårt och tidskrävande. Abiotiska faktorer kan vara nederbörd, temperatur, luftfuktighet, markfuktighet, kalkhalt, pH-värde, med mera. Biotiska faktorer är hela det ekosystem med andra växtarter, patogener, markfauna, svampflora, med mera som arten förekommer i och samverkar med. Ofta saknas tillräcklig kunskap om vad arten i fråga faktiskt behöver.

Om en ursprunglig växtplats för en hotad eller annan sällsynt art inte kan bevaras, kan som en sista utväg, växtmaterial behöva flyttas till nya växtplatser. **(Detta bör väl främst gälla arter som regelbundet sprids naturligt mellan växtplatser, t ex vissa åkergräs, eller där förflyttningen efterliknar den spridning som skedde naturligt i det historiska landskapet via slåttat hö mm)**

ODLING OCH SPRIDNING AV VÄXTMATERIAL I ANTROPOGENA MILJÖER

Även i tätorter, parker, trädgårdar och andra antropogena miljöer finns idag ett stort behov av att stärka den biologiska mångfalden. Genom att använda sig av svenska vilda växter även i antropogena miljöer så skapar man förutsättningar för bin, fjärilar och andra organismer som är beroende av vår inhemska flora.

Svenska Botaniska Föreningen förordar att man i större utsträckning använder svenska vilda växter även i antropogena miljöer. Dels för att människor som sällan kommer ut i naturen ska få en relation till våra svenska växter, dels för att minska användningen av främmande växtmaterial.

Även i antropogena miljöer bör man följa de försiktighetsåtgärder som redovisats ovan. Man bör alltid använda ett svenskt växtmaterial och hålla sig inom artens naturliga, historiska utbredningsområde. Om det finns en möjlighet för arten att sprida sig vidare ut i närliggande naturmiljöer är det viktigt att man använder ett regionalt växtmaterial.

Vi efterlyser ett speciellt regelverk för dokumentation och kontroll av innehållet i fröblandningar som används i storskaliga utsåningar av "ängsfröer". Vissa utsåningar har observerats innehålla ospecificerat frömaterial av inhemska rödlistade arter som luddvicker, läkebetonika, åkerriddarsporre, ängsskära, praktnejlika och i något fall hylsnejlika och strandvallmo; detta kan tyckas lovvärt eftersom man skapar nya lokaler för arterna men resulterar i svårförklarliga förekomster med tveksamt bevarandevärde som kan bli svåra att hantera för t ex floraväxteriet. Vore bra om denna aspekt också hanteras i dokumentet.